

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

Lubliń

**ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-DYDAKTYCZNA
W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM
KS. PROF. DRA HAB. ROMUALDA RAKA**

I. BIOGRAFIA NAUKOWA

Ks. prof. dr hab. Romuald Rak urodził się 29 III 1920 r. w Brzezince k. Katowic jako syn Pawła i Franciszki z domu Trybus. Z rodzinnego domu wyniósł głęboką religijność i umiłowanie tradycji śląskiej, szacunek do pracy i systematyczność w realizowaniu podjętych zadań, a także życzliwość i uprzejmość wobec napotkanych ludzi. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Brzezince. W 1930 r. zapisał się do Państwowego Gimnazjum Humanistycznego typu klasycznego im. T. Kościuszki w Mysłowicach, które ukończył w 1938 r. uzyskaniem świadectwa dojrzałości. W tym samym roku zgłosił się do Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, studiując równocześnie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Po wybuchu wojny nie mógł kontynuować w Polsce podjętych studiów. Na polecenie Biskupa Katowickiego kontynuował w roku akademickim 1940/41 studia seminaryjne w Fuldzie. Po roku pobytu zmuszony był opuścić Fuldę i studiował w roku akademickim 1941/42 na Uniwersytecie w Wiedniu. Ze względów narodowościowych musiał również opuścić Wiedeń. Studia seminaryjne ukończył w Wyższej Szkole Teologicznej w Linzu nad Dunajem, gdzie 4 lipca 1943 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Wspomniane środowiska teologiczne wywarły duży wpływ na formację teologiczną i liturgiczno-pastoralną ks. prof. R. Raka.

Ks. Romuald Rak powrócił po święceniach kapłańskich do diecezji katowickiej i był wikariuszem parafialnym najpierw w Bielsku, a potem w Cieszynie. Po zakończeniu działań wojennych, 13 VIII 1945 r. został odwołany z pracy duszpasterskiej w Cieszynie i powołany na stanowisko kapelana i sekretarza biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego. Od 1948 do 1957 r. pełnił funkcję notariusza w Kurii Biskupiej w Katowicach. W międzyczasie kontynuował studia teo-

logiczne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, uzyskując w 1947 r. stopień magistra teologii, a w 1952 r. stopień doktora teologii na podstawie rozprawy pt. *Muzyka Starego Testamentu*. W 1948 r. ukończył także naukę muzyki w zakresie szkoły średniej w Katowicach. Oprócz pracy w Kurii Biskupiej na stanowisku notariusza ks. Rak towarzyszył biskupom w wizytacjach biskupich, poznając w ten sposób diecezję katowicką. Przerwa w wizytacjach nastąpiła w listopadzie 1952 r. ze względu na wysiedlenie biskupa S. Adamskiego i jego sufraganów z diecezji katowickiej przez władze komunistyczne. Od 1954 r. ks. dr Romuald Rak był wykładowcą liturgiki w Śląskim Seminarium Duchownym. W roku 1958/59 odbył roczne studia liturgiczno-pastoralne na Uniwersytecie w Louvain w Belgii. W roku akademickim 1959/60 objął wykłady zlecone na sekcji pastoralnej KUL oraz teologię pastoralną w Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. W KUL obok wykładów z hodegetyki przez kilka lat prowadził wykłady z homiletyki.

Na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. *Wychowanie eucharystyczne w diecezji katowickiej (1922-1972)* ks. R. Rak uzyskał 5 V 1973 r. stopień doktora habilitowanego z teologii pastoralnej. Odnośną uchwałę Rady Wydziału Teologicznego KUL i Senatu Akademickiego KUL zatwierdził Minister Szkolnictwa Wyższego i Techniki pismem z 20 X 1973 r. W tym samym roku ks. R. Rak został powołany na stanowisko docenta, co zostało zatwierdzone przez Ministra Szkolnictwa Wyższego i Techniki 15 III 1974 r.

Tytuł profesora nadzwyczajnego w Katedrze Organizacji Duszpasterstwa KUL, nadany przez Radę Wydziału Teologicznego na podstawie dorobku naukowego, został zatwierdzony przez Senat Akademicki KUL 23 III 1985 r. i przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w dniu 5 XI 1986 r.

Ks. prof. R. Rak był od 1 IV 1974 r. do 1 X 1991 r. kierownikiem Katedry Organizacji Duszpasterstwa przy Wydziale Teologicznym KUL. Zasadniczą sprawą Katedry jest zaplanowanie od podstaw wyżej wymienionej Katedry.

Mimo zakończenia pracy etatowej w KUL i przejścia z dniem 1 X 1991 r. na emeryturę, ks. prof. Rak nie rozstał się definitywnie z Uczelnią. Prowadzi nadal zajęcia zlecone, dzięki czemu studenci Teologii Pastoralnej KUL mogą korzystać z jego rozległej wiedzy i bogatego doświadczenia w czasie jego wykładów i na seminarium doktoranckim.

II. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA I ORGANIZACYJNA

Ks. prof. dr hab. R. Rak przez 33 lata prowadzi zajęcia dydaktyczne w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, najpierw w sekcji teologii pastoralnej, a od 1968 r. w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL. Najpierw były to wykłady z

hodegetyki i homiletyki, a potem w ramach specjalizacji teologii praktycznej wykłady z organizacji duszpasterstwa parafialnego i ponadparafialnego, zwyczajnego, nadzwyczajnego i specjalnego. Wiele uwagi przywiązywał ks. Profesor do wykładów o podmiocie duszpasterstwa i o duszpasterstwie charytatywnym. Głównym przedmiotem badawczej pasji ks. prof. R. Raka była funkcja kierownicza Kościoła, teoria duszpasterstwa oraz urzeczywistnianie się Kościoła poprzez oddziaływanie jego członków w wierze, nadziei i miłości.

Wykłady i seminaria naukowe ks. Profesora gromadziły zawsze wielu słuchaczy. Siłą przyciągającą była nie tylko interesująca problematyka pastoralna i rozległa erudycja ks. Profesora, ale także ukierunkowanie duszpasterstwa na wykorzystanie tego, co boskie w Kościele z tym, co ludzkie; umiejętność łączenia teologii duszpasterstwa z teorią organizacji i zarządzania, a przede wszystkim jego osobowość, która okazywała się w życzliwej i serdecznej postawie wobec każdego człowieka, a zwłaszcza wobec młodych adeptów nauki. Ze swoich spotkań z ks. prof. Rakiem wynosili studenci nie tylko rzetelną wiedzę i personalne traktowanie innych ludzi, lecz także wielką wrażliwość na problemy teologiczne i pastoralne. To emanowało z ks. Profesora i udzielało się wszystkim jego słuchaczom.

Ks. prof. R. Rak prowadził szeroką działalność organizacyjno-naukową. Przez 9 lat był kierownikiem Instytutu Teologii Pastoralnej KUL. Na tym stanowisku dbał o rozwój naukowo-dydaktyczny Instytutu. Z jego inicjatywy zorganizowano wycieczki Instytutu do różnych ośrodków duszpasterskich w Polsce (diecezja katowicka, koszalińska, przemyska). Ks. Rak włożył wiele wysiłku i trudu w zorganizowanie i przeprowadzenie w ramach Instytutu Teologii Pastoralnej trzyletnich studiów dla duszpasterzy więziennictwa, dla duszpasterzy rolników indywidualnych oraz dla duszpasterzy robotników.

Nie bez względu na swoje osiągnięcia i zaangażowanie w dziedzinie teologii pastoralnej ks. prof. Rak pełnił odpowiedzialne funkcje kościelne. Przez wiele lat był przewodniczącym sekcji pastoralnej przy Komisji Episkopatu Polski do Spraw Nauki Katolickiej, od 1984 r. jest członkiem Rady Naukowej Episkopatu Polski, od 1980 r. członkiem Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego, w latach 1977-1984 był członkiem Komisji Muzycznej Episkopatu Polski oraz członkiem komisji synodalnych I Synodu Diecezji Katowickiej.

Na szczególną uwagę zasługują organizowane przez ks. prof. Raka sympozja naukowe z teologii pastoralnej i duszpasterstwa oraz aktywny udział (z referatem) w różnych zjazdach i sympozjach teologiczno-pastoralnych w kraju i za granicą. Kilka gościnnych wykładów wygłosił w lipcu 1978 r. na Uniwersytecie Katolickim w Nijmegen w Holandii. Badaniom naukowym poświęcił ks. prof. Rak I semestr roku akademickiego 1981/82 przebywając na półrocznym stypendium w Leuven w Belgii. W roku akademickim 1988/89 otrzymał urlop, który

wykorzystał dla wykładów w Wyższym Seminarium Duchownym w Fuldzie, prowadził też wykłady dla duszpasterzy polskich w Republice Federalnej Niemiec.

Ks. prof. Rak wielokrotnie brał udział w Austriackich Dniach Pastoralnych i współpracował z Instytutem Pastoralnym w Wiedniu w charakterze doradcy do kontaktów naukowych ze specjalizacji teologii pastoralnej, czemu dał wyraz w licznych sprawozdaniach z przebiegu Dni Pastoralnych, zamieszczonych w „Rocznikach Teologiczno Kanonicznych”, „Zeszytach Naukowych KUL” oraz w „Śląskich Studiach Historyczno-Teologicznych”. Ks. Profesor należy od 1977 r. do stałej Rady Organizacyjnej sympozjów polsko-austriackich przy Uniwersytecie Jana Keplera w Linzu w Austrii, biorąc następnie czynny udział w sympozjach polsko-austriackich w Linzu oraz w podobnych sympozjach w Lublinie. Ks. prof. Rak brał wielokrotnie udział w kongresach profesorów teologii pastoralnej w Wiedniu. Miał ponadto gościnnie wykład na Uniwersytecie w Mainz (1981) oraz na Uniwersytecie w Augsburgu (1988 i 1991) oraz brał czynny udział w pracach Kongresu FIUC w Toronto w 1983 r. Trzeba także dodać, że od 1966 r. ks. prof. Rak jest członkiem Towarzystwa Naukowego KUL.

Osobny odcinek bogatej działalności naukowej ks. prof. Raka stanowi praca redakcyjna. W latach 1978-1983 był on redaktorem naczelnym „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”, należał też do Komisji Redakcyjnej uchwał I Synodu Diecezji Katowickiej (*Wiara, modlitwa i życie w Diecezji Katowickiej*. Katowice–Rzym 1976), które to uchwały stały się wzorem dla wielu innych synodów diecezjalnych w Polsce. W latach 1974-1991 był członkiem Komitetu Redakcyjnego numerów pastoralnych „Roczników Teologiczno-Kanonicznych” wydawanych w Wydawnictwie Towarzystwa Naukowego KUL. Ks. prof. Rak napisał kilkadziesiąt recenzji wydawniczych z zakresu teologii pastoralnej, liturgiki i socjologii religii.

Nie można nie wymienić tutaj aktywnej działalności duszpasterskiej ks. prof. R. Raka, który zawsze chętnie służył Ludowi Bożemu swoją posługą kapłańską, wygłaszając setki przemówień, konferencji i homilii w seminariach duchownych, domach zakonnych, parafiach oraz spotkaniach różnych grup specjalistycznych tak w Polsce jak i do Polaków za granicą.

III. TWÓRCZOŚĆ NAUKOWA

Ks. prof. Rak posiada poważny dorobek naukowy, powszechnie uznany w środowiskach naukowych zajmujących się szeroko rozumianą teologią pastoralną. Zamieszczona w tym tomie kompletna – jak się wydaje – bibliografia liczy 168 publikacji. Składają się na nią 3 pozycje książkowe, rozprawy i artykuły naukowe (drukowane w formie broszur bądź w pracach zbiorowych i różnych periodykach

teologicznych polskich i zagranicznych), recenzje i sprawozdania, artykuły popularno-naukowe, hasła w *Encyklopedii Katolickiej* oraz materiały pomocnicze dla duszpasterstwa (śpiewniki, redakcja ksiąg liturgicznych) itd. Artykuły ks. Profesora były najczęściej publikowane w następujących czasopismach: „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, „Collectanea Theologica”, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, „Homo Dei”, „Wiadomości Diecezjalne Katowickie”, „Der Seelsorger”, „Theologisch Praktische Quartalsschrift”

Nie sposób tutaj omówić każdą publikację ks. prof. Raka. Poprzestaniemy tylko na wskazaniu zasadniczych nurtów badań naukowych i wyakcentowaniu w ramach tych nurtów istotnych bloków problemowych. W całości pisarstwa ks. prof. Raka można wyróżnić – najogólniej rzecz traktując – trzy zasadnicze nurty: liturgiczny, historyczno-pastoralny i pastoralny.

a) *Nurt liturgiczny*

Zdecydowana większość publikacji z lat 1951-1972 poświęcona jest zagadnieniom liturgicznym. Do tej tematyki, chociaż znacznie rzadziej, powracał ks. prof. Rak także w okresie późniejszym. W ramach nurtu liturgicznego można wyodrębnić kilka bloków tematycznych, które w sposób szczególny zostały dostrzeżone przez ks. Profesora w działalności pisarskiej. Będą to problemy liturgii, szczególnie Eucharystii, śpiewu i muzyki kościelnej.

Liturgia, która jest „źródłem i szczytem duchowego życia Kościoła”, była traktowana w publikacjach ks. prof. Raka jako istotny element ewangelizacji wiernych i budowania wspólnoty kościelnej. Spotkanie katolika z Chrystusem i wspólnotą wierzących dokonuje się nie tylko za pośrednictwem przepowiadanego słowa Bożego, ale także przez liturgię. Jest ona odpowiedzią człowieka na prawdę Bożą, wyrazem oddania się Bogu. Mając na uwadze wielkie znaczenie liturgii w życiu chrześcijanina i każdej wspólnoty eklezjalnej ks. Profesor wiele uwagi w swoich publikacjach poświęcił stosowaniu liturgii na co dzień w duchu odnowy liturgicznej i wskazań soborowej Konstytucji o świętej liturgii. Po tej linii idą badania ks. Profesora zawarte między innymi w publikacjach: *Pojęcie liturgii w świetle nauki Soboru Watykańskiego II* (SSHT 4:1971 s. 309-324), *Idea przewodnia liturgii Kościoła* (RBL 16:1963 s. 167-173), *Uwagi praktyczne na temat improwizacji w liturgii* (SSHT 11:1978 s. 69-72), *Nowe kanony Mszy świętej a odnowa liturgiczna w Diecezji Katowickiej* (WDK 36:1968 s. 260-265), *Wprowadzenie do nowej liturgii pogrzebowej w Diecezji Katowickiej* WDK 46:1978 s. 264-269).

Głównym przedmiotem badawczej pasji ks. prof. R. Raka jest Eucharystia. Jest to temat, w którym zbiegają się zainteresowania liturgiczne Profesora z teologiczno-pastoralnymi. W publikacjach liturgicznych poświęconych Eucharystii

łatwo dostrzega się troskę Autora o wykorzystanie wszystkich sposobów do pobudzenia wiernych do czynnego uczestnictwa we Mszy św. Ponieważ pełny udział w Ofierze Mszy św. polega również na przyjęciu Komunii św., która powoduje ściśle zespolenie wiernych, stanowiących jedno ciało w Chrystusie, dlatego i tej kwestii poświęcone są niektóre publikacje ks. prof. Raka. Wspomniane kwestie są przedmiotem między innymi następujących publikacji: *Sposoby pobudzania wiernych do czynnego uczestnictwa we Mszy świętej* (MDG 9:1964 s. 219-228), *Msza święta versus populum* (CT 37:1967 f. 1 s. 161-162), *Przygotowanie służby ołtarza do niedzielnej Mszy świętej* (WDK 40:1972 s. 195-198), *Msza święta recytowana i śpiewana* (Katowice 1965), *Nowe kanony Mszy świętej a odnowa liturgiczna w diecezji katowickiej* (WDK 36:1968 s. 260-265), *Stypendium mszalne w całości wychowania eucharystycznego* (SSHT 1:1968 s. 153-168), *Częsta Komunia święta* (RTK 31:1984 z. 6 s. 19-29), *Rozdzielanie Komunii św. infra missam* (RBL 15:1962 s. 379-381), *Komunia na rękę?* („Gość Niedzielny” 1988 nr 18 z 1 V 1988 s. 7), *Praktyka wcześniejszej Komunii świętej dzieci* (RTK 24:1968 z. 6 s. 24-32).

Ks. prof. R. Rak w swojej twórczości liturgicznej daje wyraz przekonaniu, że życie Kościoła poprzez wieki wyrażało się w bogactwie form muzyki i śpiewu kościelnego (*Zarys śpiewu i muzyki Kościoła. W: Wprowadzenie do liturgii. Pod red. F. Blachnickiego, W. Schenka. Poznań 1967 s. 469-487*). Profesor jest przekonany, że śpiew gregoriański nie jest jedynym przejawem i formą muzyki czy śpiewu w liturgii. Idące przez Kościół posoborowe przemiany i odnowa liturgii nie powinny zagubić tego bogactwa, ale je przyswoić i dostosować do wymagań współczesności, a z pewnością także ubogacić (*Śpiew gregoriański a przeżycie liturgiczne. RBL 11:1958 s. 550-552*). Z omawianej twórczości pisarskiej ks. prof. Raka czytelnik z łatwością może wnioskować, że muzyka kościelna staje się sakralną nie ze swojej natury, ale przez związek z czynnością liturgiczną. W twórczości tej dostatecznie mocno dostrzeżony jest fakt przesunięcia punktu ciężkości z repertuaru muzycznego na związek z akcją liturgiczną. Położenie akcentu na związek muzyki z akcją liturgiczną otwierało drzwi do wszelkiego rodzaju śpiewu religijnego w liturgii. Śpiew bowiem jako część składowa kultu liturgicznego posiada także wymiar kultyczny; spełnia ważną funkcję stwarzania nastroju, klimatu ułatwiającego modlitewne skupienie, wzniesienie serc i umysłów do Boga. Solenna rola śpiewu sakralnego nie może być zasadniczo ozdobą obrzędów, ale ma spełniać rolę pogłębienia przeżycia religijnego w tym wydarzeniu, jakim jest spotkanie z Bogiem. Troska o żywy udział ludu w liturgii odnosi się także do pielęgnowania śpiewu ludowego (*Śpiew ludowy we Mszy świętej śpiewanej. RBL 12:1959 s. 515-516; Polski śpiew „credo” we Mszy świętej. RBL 20:1967 s. 110-112; Dawne i nowe śpiewy pogrzebowe na Śląsku. RBL 27:1974*

s. 65-73; *Śpiew i muzyka w uchwałach I Synodu Katowickiego*. SSHT 14:1981 s. 79-88).

b) *Nurt historyczno-pastoralny*

Drugi nurt badań naukowych ks. prof. R. Raka obejmuje studia historyczno-pastoralne, pisane dla potrzeb duszpasterstwa. Publikacje tego nurtu powstawały głównie w pierwszym okresie działalności dydaktyczno-naukowej ks. Raka (1951-1974). Kierunek ten dominował wówczas w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL. Ks. Profesor był przekonany, że bez znajomości historycznego rozwoju duszpasterstwa nie można zrozumieć aktualnego stanu Kościoła i jego działalności. Bez poznania tego stanu nie można kierować Kościołem zgodnie z jego celem i wymogami czasu. Skutkiem takiego stanowiska było podjęcie próby opracowania poglądów i działalności duszpasterskiej niektórych pastoralistów i działaczy, gdyż one mogą być pomocą w posoborowej odnowie duszpasterstwa (*Ks. Jan Alojzy Fiecek, wielki duszpasterz XX wieku*. HD 31:1962 nr 3 s. 198-205; *Pius Parsch, życie i dzieło*. RBL 19:1966 nr 3 s. 188-198; *Biskup Stanisław Adamski. W 100 rocznicę urodzin*. „Gość Niedzielny” 52:1975 nr 15 s. 1; *Joseph Andreas Jungmann (1889-1975)*. CT 46:1976 f. 1 s. 89-91; *Karl Rahner wielki teolog XX wieku*. „Gość Niedzielny” 61:1984 nr 20 s. 4; *125 lat Zgromadzenia Sióstr św. Jadwigi*. W: *W służbie Kościoła*. Pod red. G. Niedzieli. Wrocław 1986 s. 77-94). Także wydarzenia z życia kościołów lokalnych były przedmiotem publikacji ks. prof. R. Raka (*Epizod z życia błogostawionej Marii Teresy Ledóchowskiej*. WDK 52:1984 nr 3 s. 84-89; *Kult św. Liberiusza biskupa z Paderborn*. RBL 42:1989 nr 2 s. 142-146; *Biskup Adamski a Volkslista*. „Przegląd Powszechny” Londyn 1986 nr 2 s. 16-19).

Zasługą szczególną ks. prof. Raka było przeszczepienie na grunt polski metody historyczno-pastoralnej, której twórcami byli przedstawiciele szkoły tybindzkiej, a zwłaszcza A. Graf oraz F. X. Arnold, którego ks. prof. Rak znał osobiście. Opierając się na tej metodzie ks. Profesor przygotował kilkanaście publikacji. Metoda ta była metodą wiodącą w niektórych rozprawach doktorskich przygotowywanych na seminarium naukowym ks. prof. Raka (np.: ks. J. M i k o ł a j e c. *Działalność pasterska Biskupa Franciszka Jopa w diecezji opolskiej (1956-1976)*. Lublin 1989; ks. K. W o r b s. *Modlitewnik górnośląski „Droga do nieba” ks. Ludwika Skowronka*. Lublin 1988). Do nurtu historyczno-pastoralnego należą badania prowadzące do powstania pracy habilitacyjnej pt. *Wychowanie eucharystyczne w diecezji katowickiej w latach 1922-1972*.

c) *Nurt pastoralny*

Do nurtu pastoralnego należy niewątpliwie największa ilość publikacji ks. prof. Raka. Publikacje tego nurtu dominowały w sposób wyraźny w drugim okresie działalności naukowej ks. Profesora (1974-1992). W nurcie pastoralnym można wyodrębnić trzy różne bloki tematyczne. Wiążą się one z metodą teologii pastoralnej obejmującą trzy etapy: teologiczne podstawy duszpasterstwa (chrystologiczne, eklezjologiczne, antropologiczne), rzeczywistość społeczno-religijna oraz aktualne modele i programy działania. Ks. prof. Rak świadomy jest faktu, że teologia praktyczna jest nauką interdyscyplinarną, dlatego też rozwija badania naukowe na wszystkich trzech etapach metody tej dyscypliny. Badania te są prowadzone nie tylko przez niego, ale i przez jego uczniów.

Chociaż zainteresowania naukowe ks. prof. Raka koncentrują się na wszystkich etapach metod teologii praktycznej, to jednak najważniejszy jest kierunek typowo pastoralny, najbardziej bliski dla katedry, którą kierował. W tym zakresie ks. prof. Rak współpracował z Katedrą Socjologii Religii. Na bazie sporządzonych w jej ramach diagnoz i analiz, prowadzi dalsze analizy właściwe dla teologii praktycznej, zmierzające do wypracowania teorii i strategii duszpasterstwa zwyczajnego oraz nadzwyczajnego i specjalnego. Typowym przykładem tego jest książka pt. *Eucharystia w życiu chrześcijańskim. Studium teologiczno-pastoralne o integralnym rozumieniu i pełnym przeżywaniu Eucharystii* (Katowice 1984). W tej samej perspektywie pastoralnej publikuje ks. Profesor także artykuły, np. *Eucharystia w życiu kapłana* (WDK 42:1974 nr 11-12 s. 261-267); *Wewnętrzna jedność Eucharystii* (SSHT 11:1978 s. 52-61); *Duszpasterstwo śląskie w perspektywie Kongresu Eucharystycznego* (WDK 54:1986 nr 1 s. 20-26); *Katecheza dorosłych w parafii* (PDK 60:1984 nr 1 s. 18-26); *Pastoralny charakter katechezy* („Nostra” Biuletyn salezjański 35:1980 nr 194 s. 38-43); *Koncepcja duszpasterstwa ludzi pracy w posługiwaniu ks. biskupa H. Bednorza* (CHS 1983 nr 122 s. 5-15); *Kapłan jako spowiednik i penitent* (WDK 58:1991 nr 12 s. 458-460); *Wnioski dla duszpasterstwa z encykliki Jana Pawła II „Dominum et vivificantem”* („Duszpasterz Polski za Granicą” 40:1989 nr 4 s. 471-480).

Ks. prof. R. Rak jako wytrawny pastoralista, otwarty na rzeczywistość społeczno-religijną potrafi ukazać dyrektywy pastoralne i modele działalności duszpasterskiej. Przykładem tego typu analiz są między innymi artykuły: *Uwagi praktyczne na temat improwizacji w liturgii* (SSHT 11:1978 s. 69-72); *Realizacja miłosierdzia w działalności Kościoła* (Jan Paweł II. *Dives in misericordia. Tekst i koментарze*. Pod red. S. Nagy'ego. Lublin 1983 s. 215-222); *Kult eucharystyczny w parafii poza Mszą świętą* („Duszpasterz Polski za Granicą” 37:1986 nr 3 s. 491-503); *Katecheza dorosłych w parafii* („Przegląd Diecezjalny Kielecki” 60:1984 nr 1 s. 18-26). W powyższych publikacjach zabiega ks. prof. Rak o in-

spiracje dla różnych form duszpasterstwa, zwłaszcza o powiązanie duszpasterstwa zwyczajnego i nadzwyczajnego.

Drugi kierunek związany jest z teologicznymi podstawami duszpasterstwa. Ks. prof. Rak jest nie tylko pastoralistą, ale i teologiem, który szuka podstaw teologicznych dla duszpasterstwa, szczególnie dla liturgii, muzyki kościelnej i duszpasterstwa specjalnego. Ks. prof. Rak odwołując się do dokumentów Kościoła i literatury poszukuje teologicznych przesłanek i dokonuje interpretacji różnych zjawisk i tendencji w Kościele.

Ks. Profesor interesuje się problemem związanym z upadkiem komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej (*Od utopii marksistowskich do mistycznych*. WDK 59:1991 nr 4 s. 127-142).

Wielkie wrażenie wywarło na środowisku akademickim w Augsburgu wygłoszenie w 1991 r. referatu na tamtejszym uniwersytecie, poświęconego problemowi etyczno-pastoralnego przezwyciężenia mentalności „homo sovieticus” w krajach dawnego bloku komunistycznego. Kilka wydawnictw ubiegało się o możliwość przedrukowania tegoż referatu. Ostatecznie liczący 23 strony referat ukazał się drukiem w „Oberschlesisches Jahrbuch” (8:1992 s. 175-198 [Berlin]).

Ks. prof. Rak zajmuje się także tendencjami reprezentowanymi przez współczesnych teologów (*Karl Rahner wielki teolog XX wieku*. „Gość Niedzielny” 61:1974 nr 20; *Uwagi na marginesie Instrukcji Kongregacji do Spraw Doktryny Wiary o powołaniu teologa w Kościele z 24 V 1990 r.* WDK 59:1991 nr 8 s. 290-297).

Trzeci kierunek badań ks. prof. Raka dotyczy bezpośrednio lub pośrednio socjologii religii. W publikacjach zauważa się szczególną predylekcję ks. Profesora do regionu śląskiego. Niemniej można dostrzec szerszą orientację związaną ze współczesnymi przemianami religijności w Polsce i w świecie, zwłaszcza w krajach wysoko rozwiniętych. W ramach tego kierunku na szczególne podkreślenie zasługuje: *Die Zukunft der Religion in Polen* („Theologisch-Praktische Quartalschrift” 127:1979 H. 4 s. 351-358); *Realbild und Model der Stadtkirche in Polen* (*Stadtstruktur und religiöser Lebensvollzug*. Red. Z. Zapotoczky. Linz 1982 s. 135-144); *Die eucharistische Frömmigkeit in Polen* („Klerusblatt” 63:1983 nr 9 s. 238-242 oraz nr 10 s. 259-261).